

همه‌ی این‌گونه پرسش‌های باز و نکته‌های بسیار دیگری مانند آن‌ها البته نیازمند شرح و بسط و تفسیری در خورشان مخاطبین و علاقه‌مندان پیگیر فراوان خود هستند و در صحنه‌ی بزرگ ملی، میدان‌ها و فرصت‌های مناسبی را برای گفتگوهای تحلیلی و مستندی نیازمندند و البته اجابت گستردن سفره این گفتگو از عهده این نوشته‌ی کوتاه و تجربه این قلم خارج است.

با وجود این، اگر کمی گوش بایستیم و آرام باشیم ... می‌شویم و خشنود می‌شویم که چنین گفت و شنودهایی و چنین پرسش‌ها و توقف‌هایی به زبان و لحن و واژه‌های متفاوتی در خیلی از گوشه‌های ضربان حیات و زندگی ریاضیات امروز کشور ما در دانشگاه‌ها، در مراکز تحقیقاتی و در گردهمایی‌های مختلف به نحوی جاری هستند. این مهم‌ترین خبر خوب و بی‌صدای ریاضیات امروز ایران است! این مهم‌ترین تحول و دگرگونی در حال شدن است! این اصلی‌ترین مسیر عریض تاریخی در حال طی شدن است! این محوری‌ترین مبنای وحدت این پراکندگی‌های گاهی نگران‌کننده است!

در هیاهوی آرام این گفتگوهای ناخودآگاه هدفدار، در این جستجوی پیگیر تغییر و دگرگونی، در این دوران پوست‌اندازی ماهیت و محتوای ریاضیات ما، همه در انتظار پاسخ‌های نویی برای یک دنیا پرسش جدل‌آمیز بکر و تازه‌اند. حال، یک بار دیگر هم به گونه‌ای دیگر می‌توان پرسید که هر یک از ما در کجای منظومه خود تنیده ریاضیات امروز این سرزمین قرار داریم و آشیانه‌ی علمی هر یک از ما در کجای جهان زیست ریاضیات معاصر قرار دارد و از آن مهم‌تر و بسیار مهم‌تر، انجمن ریاضی ایران به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین تبلورهای خودجوش و غیرگلخانه‌ای شخصیت و فرهنگ جمعی ریاضیات همه ما، در چه نقطه‌ای ایستاده است؟

* * *

از آسمان ژرف نیلگون جهان ریاضیات به زمین بازی و بازیگران امروز ریاضیات این سرزمین باز گردیم! ما کجا ایستاده‌ایم؟ چند تصویر کوتاه و گذرا از این قرارند: در رده‌بندی اتحادیه جهانی ریاضیات هم اکنون و در کنار کشورهایی چون آرژانتین، بلژیک، جمهوری چک، فنلاند، مجارستان، مکزیک و نروژ در گروه ۳ قرار داریم. انجمن ریاضی ایران با تلقی ارتقاء درجه ریاضیات کشور پس از حدود ۷ سال^۲ از ورود به گروه ۳ در تلاش است تا طرح تقاضای خود را برای صعود به گروه ۴ به جریان اندازد و شاید که این درخواست در مجمع عمومی حاشیه کنگره جهانی ریاضی دانان سال جاری در کره جنوبی به تصویب برسد. در این صورت آیا ما آمادگی همراهی و رقابت با ریاضیات و ریاضی‌دانان کشورهای هم‌چون استرالیا، برزیل، هند، کره، هلند، لهستان، اسپانیا، سوئد و سوئیس در این گروه را داریم؟ آیا هر کسی برای خود ظرفیت یا مسئولیتی ملی و بین‌المللی برای این صعود و رقابت‌های بین‌المللی حاضر در آن سطح قائل است؟ پس آیا شکاف‌های خالی مجموعه

کجا هستیم؟

مسعود آیین‌نژاد*

کجا هستیم؟ ما در کجای جهان آرام ریاضیات این عصر هستیم؟ عرصه‌ها و کرانه‌های این آسمان پرستاره، خود کجا و چگونه هستند و نقش و هنر و موضع امروز ما در میدان‌های نظری و توصیفی و کارآمدی و حتی ذوقی و هنری این دانش بی‌کران و بی‌نهایت چیست؟ در تماشاخانه تاریخ ریاضیات، در میدان جهانی رقابت‌های نزدیک و پرچالش این دانش ریشه‌دار پر از شاخ و برگ، چه می‌کنیم و کجا هستیم و در چه احوال و آرزوها و حسرت‌ها و بی‌تابی‌های علمی بزرگ و کوچکی سیر و سلوک می‌کنیم؟ ما در کجای جغرافیای پهناور سرزمین ریاضیات امروز نشسته‌ایم؟

* * *

این‌ها پرسش‌های ساده خلاق و روح‌بخشی در تلاش و تلاطم علمی هر شخص و هر نسل و هر جامعه‌ای در گذر زندگی هستند و هر قدر که طبیعی و اصیل و باطنی باشند و از اعماق عوالم درونی دوران خود بیرون آیند، همان قدر هم هوشمندی و انگیزه و قوت می‌آفرینند. ما چه بهره‌هایی از این همه داریم؟ آیا هم‌اکنون، ما امروز و از موضعی ملی و همگرا و همسو، اصولاً در چنین نقطه‌های تأمل و پرسش و پاسخی قرار داریم؟ آیا در طول این چند دهه اخیر تحرک و تلاش جدی علمی توانسته‌ایم در شطرنجی از حرکت‌های حساس اقدام و عمل ملی، گام‌های به هنگام و درستی برداریم؟ آیا فرصت‌های محدود و لغزان خود را برای حرکت‌های موزون مؤثر هدفداری مغتنم شمرده‌ایم؟ آیا آینده ترسیم شده‌ای را در چشم‌اندازی از برنامه و تدبیر و حسابگری‌های روشن و دقیقی انتظار کشیده‌ایم؟ آیا نشانی نقطه تعلق و حضور خود را در نقشه جهانی علم و ریاضیات امروز دانسته‌ایم و می‌دانیم یا در جستجوی درک و فهم و کشف آن بوده و هستیم؟ آیا این‌گونه سخنان سزاوار تأمل و درنگی هستند؟ آیا امروز در میان این همه مشکلات و معضلات روزمره کار و اشتغال علمی و دانشگاهی، اصلاً کسی حال و حوصله و رغبت و فرصتی برای چنین نگاه‌های خیالی و دوری، به خود و جامعه علمی را دارد؟ آیا امروز، جز واکنشی در بزرنگاه ضرورت‌های موضعی و جز شناوری در تلاطم موج‌های فائق پیرامون، تفلاهای علمی خود تعریف مستقلی هم ممکن‌اند و آیا هیچ یک از سازوکارهای فردی و جمعی و سازمانی ما درگیر تدبیر چنین تأملات متفاوتی می‌باشند؟

^۱ به‌طور مثال " رویکرد همه‌جانبه علمی و دانشگاهی به تهیه و تدارک وسیع مقاله‌های تحقیقاتی در دو دهه اخیر"، "افزایش حداکثری دوره‌های تکمیلی و دکتری" و "تدوین برنامه‌های جدید آموزشی" و مانند آن در معرض ارزیابی این پرسش‌اند.

^۲ سال ۱۳۸۶ (۲۰۰۷)، سال ارتقاء درجه ایران از گروه ۲ به گروه ۳

ما از جوایز بین‌المللی ریاضیات فوق‌العاده اندک و ناچیز است.^{۱۰} تلاش برای ترویج معیارهای اعطای هر یک از جوایز بین‌المللی و کیفیت تحقیقات و شخصیت علمی برندگان، باید یکی از هدف‌گیری‌های فرهنگی رشد ریاضیات کنونی ما باشد تا در چنبره تولید صرف آمار مقاله و دانشجوی دکتری باقی نمانیم. بسیاری از ما به کار علمی در حوزه فرهنگ ملی باور چندانی نداریم و به صرف انتشار چند یا چندین مقاله بین‌المللی و کسب مدارج ارتقاء رسمی دانشگاهی قانع می‌شویم و بر برج عاجی از استغنا و بی‌نیازی می‌نشینیم و نه تلاشی جدی برای مشارکت در فعالیت‌های متنوع و عمومی ریاضیات کشور انجام می‌دهیم و نه جوان‌ترها را به چنین راه‌هایی تشویق می‌کنیم. همکاری با انجمن‌های علمی، مشارکت در نشر علوم ترویجی و مانند آن‌ها که برای فراهم آمدن یک شناسنامه ملی علمی لازمند یاوران پرشماری ندارند. پیگیری اخبار و گزارش‌های جهانی علمی در نگاه خیلی از ما دامنه‌های بسیار محدودی دارند در حالی که فقط به اتکای این‌گونه اطلاعات و ارتباطات است که می‌توانیم برای آینده‌های بهتری برنامه داشته باشیم و گام‌های هدف‌داری برداریم و جهانی شویم.

نقد مستند در هیچ یک از دامنه‌های ریاضیات ما جای چندانی ندارند. نقد، موتور تحرک و نوآوری و رشد جوامع پیشرفته است. جای خالی نقد و نظر علمی مثلاً درباره رساله‌ها، مقاله‌ها، تألیف‌ها و ترجمه‌ها، برنامه‌های آموزشی و تحقیقاتی و مدیریتی و مانند آن در مسیر رشد علمی یک ضعف جدی تحرک و پویایی است. حال یک پرسش خوب دیگر این است که چنین ضعف‌ها و مشکلاتی را که در مسیر پیشرفت و جهانی شدن ریاضیات ما موجودند چگونه بشناسیم و برای تفاهم بر سر راه کارهای ترمیم و هدایت آن چگونه هم‌فکری و همراهی و مشارکت کنیم؟

انجمن ریاضی ایران و رسانه ارتباطی اش خبرنامه انجمن، یکی از سازوکارهای شناخته شده ممکن و در دسترس برای این هدف‌گذاری جدی و ممکن است. انجمن میوه‌ی خودجوشی از بلوغ ریاضیات ایران به دور از تکلف و تکلیف ضرورت‌های شغلی و حرفه‌ای است. انجمن خواستگاه یک نیاز و اراده جمعی برای تحرک است و مثل همه کشورهای پیشرفته نشان‌دهنده درجه‌ای از مدیریت و رشد باطنی علمی است. خبرنامه به‌عنوان رسانه خبری - تحلیلی - گزارشی انجمن، می‌تواند با بازتاب دادن همه‌ی انواع گفتگوهای موجود در میان ریاضی‌دانان خوب کشور به سهم و مسئولیت خود چراغ راه صعود ریاضیات کشور به مراتب بالاتری باشد.

در طی این مسیر خبرنامه انجمن در انتظار دست مساعدت و همراهی همه ریاضی‌دانان و ریاضی‌پیشگان خوب کشور است.

* سردبیر

فرهنگ و دانش ریاضیات خود را می‌شناسیم و به سهم خود سعی در پر کردن حفره‌های گاه عمیق آن به خرج می‌دهیم؟ امسال یک ریاضی‌دان ایرانی^۳ (یا ایرانی تبار؟) یکی از ۱۲ سخنران اصلی کنگره بین‌المللی ریاضی‌دانان در کره جنوبی و در نتیجه یکی از شانس‌های جایزه فیلدز است، تا به حال دو ریاضی‌دان ایرانی (ایرانی تبار؟) از سخنرانان این بزرگترین گردهمایی ریاضی‌دانان بوده‌اند^۴ آیا از این نظر وضعیت خود را با کشورهای گروه ۳ و ۴ مقایسه کرده‌ایم تا تصویر دیگری هم از موقعیت‌های فردی و جهانی خود به دست آوریم؟ آیا این امید هست که تا ده سال آینده یک ریاضی‌دان تربیت شده و شاغل در داخل کشور را در این ردیف برجسته بین‌المللی داشته باشیم؟ رقابت در انجام تحقیقات خوب و غنی آیا به رویه مستمری در میان ما بدل شده است تا با صبوری و حوصله در نشریات درجه اول ریاضیات جهان سابقه و الگویی برای کار و تحقیقات ریاضیات خود فراهم کنیم و در ارزیابی کم و کیف تحقیقات ریاضی مبناهای مترقی‌تر و مستدل‌تری از صرف کمیت‌ها را در پیش گیریم و به کیفیت‌ها و ممیزی و ارزیابی جامعه علمی بهای بیشتری دهیم؟ در رتبه‌های مسابقات دانش‌آموزی و دانشجویی ریاضی بین‌المللی موقعیت خوبی داریم^۵. تحقیقات بین‌المللی مشترک متنوعی توسط ریاضی‌دانان خوب ایرانی انجام می‌گیرند و بر این محمل بیش از پیش باید ارتباط‌ها، تجربه‌ها و نقد و ارزیابی‌های بین‌المللی ریاضیات خود را گسترش دهیم^۶ سهم عضویت ریاضی‌دانان ما در هیأت ویراستاران مجلات علمی خوب دنیا ناچیز است. هیچ یک از ریاضی‌دانان ایرانی عضو وابسته تواس^۷ نیست، در شورای اجرایی آی ام یو^۸ و مدیریت ای سی تی پی^۹ هیچ نقشی نداریم و تحقیقات بین رشته‌ای ریاضیات ما مثلاً در حوزه‌های علوم رایانه‌ای، زیست‌شناسی و زیست‌فناوری و مانند آن بسیار نوپا و پراکنده هستند. مشارکت ملی در ارتقاء همه جانبه ریاضیات که البته فقط مستند به انجام تحقیقات نظری و تخصصی نیست و شامل سازماندهی و مدیریت و انجام فعالیت‌های متنوعی در دامنه‌ی وسیع فرهنگ ریاضیات مانند تألیف و ترجمه متن‌های متنوع دانشگاهی و ترویجی، سازماندهی برنامه‌های گوناگون علمی و هنری مرتبط و مانند آن در جایگاه مناسبی قرار ندارند. از این جهت‌ها هم باید وضعیت خود را با هم‌گروهی‌های امروزی یا آینده مقایسه کنیم تا تصویر دیگری هم از خود به دست آوریم. سهم

^۳ مریم میرزا خانی از دانشگاه پرینستون

^۴ دکتر کامران وفا و دکتر فریدون شهیدی

^۵ المپیاد ریاضی در ایران، سیدعباداله محمودیان انتشارات دانشگاه صنعتی شریف، چاپ سوم، ۱۳۷۷.

آشنای با المپیاد ریاضی، یحیی تابش و دیگران، انتشارات دانشگاه صنعتی شریف، ۱۳۷۷.

^۶ نگاهی اجمالی به آمارهای موجود در سایت ISI، سپامک یاسمی، خبرنامه انجمن ریاضی ایران، شماره ۱۱۵، ۱۳۸۷.

نگاهی به پژوهش در ریاضیات ایران، شهربانو صادقی گورجی، محمد صالح مصلحیان، خبرنامه انجمن ریاضی ایران، همین شماره.

^۷ www.twas.org

^۸ www.imu.org

^۹ www.ictp.org

^{۱۰} من فقط دو جایزه پل اردیش را می‌شناسم که در سال‌های ۲۰۰۶ و ۲۰۱۰ به دکتر علی رجالی و یحیی تابش اعطا شدند و یک جایزه ریاضی عبدالسلام که در سال ۱۹۹۰ به دکتر محمد رضا درفشه اعطا شد.